

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

דברים - תשס"א - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : דברים

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"א.

הלכות שבת ערב ט' באב

ונשלמה פרים שפתינו

אנחנו נמצאים בחודש שחל בו ט"ב, וצריכים ללמוד הלכות ט' באב. אמנם כבר אמרנו פעם שהרבה דינים השייכים לשבוע שחל בו ט"ב אינם שייכים השנה, כיון שאין לנו שבוע שחל בו ט' באב. עיין שו"ע סי' תקנ"א סעי' ד', ולכה"ח סי"ק ע"ה, ולבא"ח דברים אות י"ב, אולם עדיין ישנם דינים השייכים השנה. אנחנו מתפללים שלא נצטרך לקיים הלכות אלו, וכן אנו מתפללים להקב"ה ונשלמה פרים שפתינו, כלומר שכשם שאין לנו בהמ"ק, על אמירת פרשת הקרבנות נחשב לנו כאילו הקרבנו קרבן, כך יחשבו הלכות אלו כאילו כבר קיימנו אותן על ידי כך שלמדנו אותם, ויה"ר שלא נצטרך לקיים אותם בפועל, ושנוכח לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן.

לבישת בגדים נקיים בשבת

דעת הרמ"א בעניין אבלות של ט' באב בשבת, כותב הרמ"א שאפילו בשבת נוהגים אבלות. וז"ל: סימן תקנ"א סעיף א' "מילה שהיא מרי"ח עד ט' באב, נוהגין שהמוהל ובעל ברית ואבי הבן לובשין בגדי שבת אבל בלאו הכי אסור אפילו בשבת של חזון". כלומר, אם יש בתשעת הימים ברית מילה, רק אבי הבן ואמו או הסנדק יכולים ללבוש בגדים חגיגיים של שבת, אבל שאר הציבור לא. לקמן נציין כיצד אנחנו נוהגים למעשה. עוד כותב הרמ"א לגבי שבת, "אין מחליפין ללבוש בגדי שבת, כ"א הכתונת לבד". ויש להסתפק מהי אותה הכתונת שמתיר הרמ"א.

יש הסוברים שרמ"א התכוון לחולצה שאנחנו לובשים היום. ויש אומרים שכוונתו לגופייה, ולסברתם הטעם הוא מפני שמזיעים בה הרבה ולכן התיר הרמ"א, אולם חולצה מכובסת ונקיה אסור ללבוש גם בשבת עיין מש"ב סי"ק ו' בענין הכתונת שכתב "שאינו לובש אלא מפני הזיעה". וכ"כ כה"ח שם סי"ק י"ג משם שו"ת רש"ל סי' כ"ז. אבל יש מפרשים שזה לא הפירוש של כתונת. ועיין בכה"ח שם פירוש אחר אם הכוונה של "כתונת" מעיל או חלוק. ועל סמך זה אומר המ"ב סעיף ו' "ומטעם זה מותר להחליף גם הפוזמקאות", כלומר, שכל מה שהתיר הרמ"א גופייה הוא מפני שמזיעים בה הרבה, ואם כך גם גרביים מותר להחליפם כיון שמזיעים בהם הרבה.

עוד כותב הרמ"א בעניין אבלות ט"ב בשבת "אבל פורשין פרוכת של שבת", והוסיף המ"ב סעיף ז' "וה"ה מפות ומכסאות". כלומר, שחוץ מפרוכת ומפות נוהגים מנהגי אבלות, ולא לובשים אפילו חולצה נקיה לכבוד שבת. וגם על הפרוכת והמפות, הוסיף הרמ"א שכל ההיתר הוא רק באופן שערב ט"ב או לפניו הוא "שבת חזון". אבל אם חל ט"ב ביום שבת ונדחה למחר, שגם אז קוראים לשבת זו שבת חזון, משמע שלא מחליפים פרוכת ולא מפות.

דעת הרדב"ז והב"י נגד הרמ"א

הרדב"ז תמה על מה שכתב הרמ"א וחולק עליו, וז"ל: שו"ת חלק ב סימן תרצ"ג "מה שנהגו חכמי האשכנזים שלא להחליף בגדים בשבת איכה וכו' אם יש להם סמך על זה המנהג. תשובה. כתוב בהגהה באשרי וכו' וכן בשבת של חזון ישעיהו אין מחליפין כליהם אלא הכתונת בלבד וכו'. וכל גלילות ישראל אשר שמענו שמעם לא נהגו מנהג זה ויפה עשו לפי שאני סובר שהוא כנגד הדין דהא קי"ל מדברי קבלה כבדהו בכסות נקיה כיון שיש לו להחליף מחליף, והלא אם חל ט' באב בשבת אינו מונע ממנו דבר ואפי' דברים שבצנעא ואפי' תשמיש המטה, וכן הסכימו כל גאוני עולם

וכ"ש וק"ו בנו של ק"ו שבת של חזון ישעיהו ומי שרגיל ללבוש בשאר שבתות כסות נקיה ובשבת זה לובש בגדי החול בפרהסיא נמצא נוהג אבלות בשבת ונמצא מחמיר בשבת זה יותר מאבילות חדשה" ואם חכמי האשכנזים הם מקובלים בפירוש לשון א"י כאשר נהגו, אנחנו לא נחוש למנהג זה לפי שהוא כנגד כבוד השבת ועושה מהקדש חול". גם הבית יוסף חולק על הרמ"א, וז"ל סוף סימן תקנ"ב "וכתוב בהגהות מיימוניות החדשות אמנם בבגדי שבת נהגו לשנות קצת בשבת ואין מחליפין כל בגדיהם בשבת זו כבשאר שבתות להראות קצת סימני אבלות עכ"ל וכיוצא בזה כתוב במרדכי ריש מועד קטן תענית סי' תרלה ולא נהגו כן".

והב"ח הביא שם את מהרש"ל, וז"ל: "שנהגו להראות אבלות בענין הבגדים שאין משנים כלל כי אם הכתונת משום עונג שבת". והוסיף הב"ח שם וכתב: "ויראה לי דמה שכתוב במרדכי הגה ופירוש כתונת הוא מעיל ולא חלוק. אינו עיקר ושום תלמיד הגיהו. לפי מה שנהגים רוב האשכנזים שלא לשנות החלוק הסמוך על בשרו, לפיכך דחק לפרש כתונת הוא המעיל, אבל העיקר שלא להראות אבלות בחלוק שעל בשרו וכן נוהגים במלכותינו".

וכתב הגאון שם סי"ק ג' על דברי הרמ"א שהמחמיר בענין לבוש של שבת "זהו חומרא בעלמא אף אם היה אסור בכיבוס מרי"ח הא התירו לכבס משום כבוד שבת ולחד מ"ד אפי' בט"ב עצמו עיין תענית כ"ט ע"ב ולא יאה חמור מט"ב שחל בשבת שאף אכילה דחמיר אמרו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת וכו". כלומר, כוונת הגאון היא שהמחמירים בשבוע שחל בו ט"ב או מרי"ח זה רק על ימי החול, אבל בשבת אין להראות שום סימני אבלות.

דעת המשנה ברורה נגד הרמ"א

המשנה ברורה כותב תקנ"א סי"ק ו' "ובק"ק ווילנא נוהגין ע"פ הגר"א ללבוש בגדי שבת ויש משנים בגד אחד וכ"כ ר"י עמדין בשם אביו הגאון שצריך ללבוש בגדי שבת אפילו בשבת שחל בו ט"ב". כלומר, שגם לדעת המ"ב לא נוהגים כהרמ"א לענין לבישת בגדי חול בשבת, אלא לובשים בגדי שבת כבכל שבת. הרב בעל י"כ החיים כותב תקנ"א סי"ק י"ג שהספרדים לא קבלו את חומרת הרמ"א, וז"ל "אבל קהלות הספרדים כולם נוהגים שלא לשנות שבת זה משאר שבתות וכמ"ש ב"י ורדב"ז". וטעמו הוא בודאי כדעת האר"י שכותב שבשבת לא משנים כלום, ואפי' ל"ע אבל לא ישנה כלום, ואפילו אם רגיל ללבוש בגדי לבן לא ילבש חליפה שחורה, שאין לך אבלות בפרהסיא גדולה מזאת. גם אומרים שבעל ה"תינאי האדמו"ר הזקן לא היה משנה כלום, והיה לובש בגדי שבת כרגיל. וכותב כה"ח שם במסקנא "אבל יש נוהגים שאין לשנות כלל ולובשים גם לבנים כמו שאר שבתות אך לא בגדי מועד".

תמיחה הערוך השולחן

והלכה למעשה בו יבואר שלמעשה אין לשנות בגדים בשבת זו כלל, והמחמירים ישאירו רק גרביים של יום שישי ותו לא. ערוך השולחן סימן תקנ"א סי"א כותב "ודע, שאצלנו יש ב' או ג' דורות שאין נוהגין כמנהג הזה בשבת חזון, אלא לובשין כל בגדי שבת. וגדולי הדור שהיו אז הנהיגו כן, באמנם שזהו כמראים אבלות בשבת בפרהסיא, ולכן אפילו בשבת שחל בו ט"ב ונדחה, אנו לובשין בגדי שבת מטעם זה. ולכן בימינו אלה כמעט נשכח הדבר שאין ללבוש בגדי שבת בשבת חזון. ותמוהה אצלי דבר זה דאטו קדמונינו לא ידעו זה ועכ"ז נהגו בזה אף שאינו כן מדינא, ואיך נבטל מנהגם?" והאריך להסביר שהשינוי חל מאחר שצורת הלבוש שונה היום מפעם, ועי"ש. כנראה שהשפעת הגאון בפירושו, ובמעשה רב סי' קנ"א, וכן השפעת החסידים שהלכו לאורו של האריז"ל, גרמה לכך שלא ינהגו כסברת הרמ"א, והקילו ללבוש בגדי שבת שלא תהא אבלות נראית בפרהסיא. שכן כמה דורות לפניו התחילו לשנות את המנהג, ועל פיהם בטל המנהג שהביא הרמ"א בשם המרדכי.

הבעיה היא כיצד על האשכנזים שנהגו ללכת ביד רמ"א לנהוג, האם יחליפו השבת את בגדיהם או לא, שכן הרבה חלקו על הרמ"א בעניין זה וכנ"ל.

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

דברים - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לימוד תורה בשבת ערב ט' באב

בו יבואר שלמעשה מותר ללמוד תורה כרגיל, וטעות בידי המחמירים בזה כיון שזה אבלות בפרהסיא.

דין נוסף כותב הרמ"א סימן תקנ"ג סעיף ב' וז"ל: "ונהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך, כ"א בדברים המותרים בתשעה באב, ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות, וכן לא יטייל ערב תשעה באב". כלומר, שכאשר חל ערב תשעה באב ביום חול, אסור ללמוד אחר חצי היום אלא דברים השייכים לתשעה באב, ואפילו אם יחול בשבת לדעת הרמ"א הדין שלא ילמדו, ועל כן לא ילמדו פרקי אבות, האשכנזים שרגילים לומר פרקי אבות כל שבת אחרי מנחה כל חודשי הקיץ. והקשו על הרמ"א, שהרי בסעודה המפסקת, השנה, מותר לאכול בשר ולשתות יין, ורק ללמוד תורה אסור! אתמהא.

וקושיה זו חזקה וטובה היא, שכן כמו שהאכל בשר ימתין שש שעות, כדי שיעבור ממנו טעם הבשר לגמרי, ואף על פי כן מותר לאכול בשר בסעודה שלישית שלפני ת"ב כשחל במוצ"ש, ולא אכפת לן מה שירגיש טעם בשר בצום עצמו כמה שעות, אם כן גם לימוד התורה שירגיש בה שמחה כמה שעות אחרי לימודו, מדוע שלא נתייר? הנה, כשחל ביום חול ערב הצום, אין לנו בעיה בכך שילמד מדרש איכה או הלכות אבלות. אבל בשבת אין שום אפשרות שיעשה כן, שהרי אין לך אבלות בפרהסיא גדולה מזאת. ועיין לט"ז שם ס"ק ג', שכתב "הרבה יש לי לתמוה בזה דאם אין איסור באכילת בשר ויין וכ"ו למה נחמיר עליו שלא ילמוד משום אבלות". גם היגאון' אומר שאדרבה ילמדו פרקי אבות ולא יעשו שינוי שיש בו אבלות בפרהסיא, וכלשונו שם ס"ק ט' "וחומרא יתירה היא דהא אינו נוהג שום דבר מהדברים הנוהגים בט"ב".

בעל ה'בן איש חי' כותב שם הלכה י"ח "ערב תשעה באב אחר חצות לא ילמדו תורה, אלא מדברים שמותר ללמוד בתשעה באב. ואם חל בשבת, יש כמה דעות חלוקות בספרי האחרונים, ויש לסמוך על סברת המקילים, וכן אני נוהג כסברת המקילים". מכאן שגם דעת ה'בן איש חי' להתיר ללמוד תורה כרגיל בשבת זו. וכן כתב המש"ב ס"ק י' וביאור להלכה שם שיש לנהוג להקל ועיין בכה"ח שם ס"ק י"ט.

מעשה באדם שלא היה יכול להפסיק ללמוד גם באבלות

סיפרו לי על רב אחד שבשבעת ימי אבלותו למד גמרא, ולא מסכת מוע"ק וכד'. וכשאמרו לו שאסור לו לעשות כן, אמר להם "איני שומע לכם לבטל ממני עול מלכות שמים אפילו רגע אחד". וכשאמרו לו שאסור, אמר להם שמוכן לקבל עונש על כך, כי הוא לא מסוגל שלא ללמוד תורה. אמרתי להם לעזוב אותו שכן הוא בגדר חולה, ומותר לו ללמוד תורה במצב ה'חולי' שלו.

הכרזת הגבאים לסיים סעודה שלישית קודם שקיעה

הגמ' בתענית כ"ט ובעירובין מא' דנה בענין סעודה שלישית עד מתי אפשר לאכול. דעת הב"י להתיר לאכול עד סמוך מאוד לשקיעה ממש, ובמקום שרגילים להתחיל סעודה שלישית כל שבת כרבע שעה קודם השקיעה ומושכים את הסעודה לתוך הלילה של מוצאי שבת, צריכים הגבאים בבוקר להזהירם, להפסיק את הסעודה עד השקיעה. וכלשון המש"ב ס"י תקנ"ב ס"ק כ"ד על דברי השו"ע שיש לסיים את הסעודה מבעוד יום. הוסיף המש"ב שם: "היינו קודם השקיעה". ומאחר וידוע שיש מאריכים בסעודה שלישית עד הלילה, חשש בשר שאולי גם בשבת זו יאריכו עד אחרי השקיעה, ויכנסו לתוך בין השמשות, לכן כתב, וז"ל: "ונכון להודיע זה להמון שלא יטעו שהוא כשאר שבת".

הזמנת חברים וזמירות בסעודה שלישית

בשולחן ערוך כתוב שמותר לאכול בסעודה שלישית בשבת של ערב ת"ב כל מה שירצה. וז"ל סימן תקנ"ג סעיף י' "אם חל תשעה באב באחד בשבת, או שחל בשבת ונדחה לאחר השבת, אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו. מיהו צריך להפסיק מבעוד יום" ואומר על זה הרמ"א "ומי"ם ישב בדאבת נפש שלא ינהוג

ה'חזון איש' זצ"ל המציא המצאה כדי לצאת ידי חובת כל הדעות. ואמר ללבוש את כל בגדי השבת משום כבודו של היגאון, אבל לדעתו יש להשאיר את הגרביים של יום חול מפני דעתו של הרמ"א, וכך יצא ידי חובת כל הדעות כולם. כיום למעשה לא פוסקים כדעת הרמ"א כלל, אלא כמו שאומר הערוך השולחן האשכנזי בעצמו שכבר נהגו דורות לפנינו שלא לעשות שום שינוי, ובלאו הכי דעת האר"י ושאר הפוסקים שהזכרנו שלא לנהוג כדעת הרמ"א.

הכנת חולצה מערב שבת למוצאי שבת ז

לאלו הנוהגים איסור כיבוס החל מר"ח וכן נוהגים שלא ללבוש דבר מכובס, ולכן הם לובשים בגדים מכובסים לפני ר"ח למשך כשעה ומחליפים אותם, כך שבתשעת הימים לא ילבשו בגדים מכובסים, יש לברר כיצד יעשו עם תקנת עזרא שתקן לכבס בגדים ביום חמישי לכבוד שבת? ושמה צריך לומר שתקנת עזרא לא היתה דוקא לכבס, אלא ללבוש בגד נקי לשבת, והכיבוס הוא רק היכי תמצוי שיהיה לו בגד נקי לשבת עיין כה"ח ס"י רמ"ב ס"ק י"ט. ומיהו, צריך לקחת בחשבון שלא לבוא במוצאי שבת לבית הכנסת עם בגד נקי ומכובס יפה שלא לבש אותו קודם, ובודאי שלא לבוא עם החולצה שלבש בשבת שאז יראה כחתן בין אבלים, אלא צריך ללבוש חולצה אחת של חול ערב שבת כחצי שעה או שעה, ולהניח אותה למוצאי שבת שאז יפשוט את בגדי השבת וילבש חולצה שכבר הכין מערב שבת ולבש אותה מעט. ועיין לקמן עוד בענין זה.

רחיצה בערב שבת, וטבילה במקוה בשבת

הרמ"א כותב סימן תקנ"א סעיף טז "ואפי' בערב שבת של חזון אסור לרחוץ כ"א ראשו ופניו ידיו ורגליו בצונן, ויש מקילים בחפיפת הראש בחמין למי שרגיל בכך כל שבת". גם דין זה אינו אלא לדעת הרמ"א. וה'בן איש חי' פרשת דברים הלכות תשעה באב הלכה ט"ז פסק כדעת רמ"א וז"ל "והרגיל לטבול בכל ערב שבת, יטבול גם בערב שבת חזון. וכן מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת חזון, מי שרגיל בזה בכל ערב שבת". הנה לדעתו מי שרגיל להתרחץ כל גופו ביום ששי, או ללכת למקוה כל שבת, מותר לנהוג כדרכו. ולא רק טבילה בערב שבת מותרת, אלא אפילו טבילה בשבת מותרת, וכך כותב ה'בן איש חי' בירב פעלים ח"ד שאפילו בשבת מותר לטבול במקוה. ויש שנוהגים לא כמו הרמ"א, אלא רוחצים לכבוד שבת כמו כל ע"ש. ועיין לשו"ת מהרש"ל ס"י צ"ב שלא נחא לו חומרא זו, וכתב "אך מה לעשות שכבר פשט המנהג להחמיר".

רחיצה שלא לשם תענוג מותרת

היום נשאלתי מבחור ישיבת מצפה רמון שבדרום, ושם גם כשהמזגים פועלים מזיעים וכנראה שאין להם שם מזגנים מיוחדים ואעפ"כ יושבים ולומדים בחשק, אשריהם ואשרי חלקם, האם יכולים להתקלח להסיר את הזיעה. והשבתי להם שטוב שינצלו את הזיעה וינגבו אותה ממצחם עם ידיהם, שכן האר"י הקדוש אומר שהמזיע ממצוה, ינגב הזיעה ממצחו ועל ידי כך לא ייראו עונותיו. ולענין הרחיצה, השבתי להם שאם הרחיצה נועדה לסייע להם לישון או ללמוד - מותר, שכן הרחצה אינה לשם תענוג, אלא נחוצה היא להם מאוד ולפיכך מותר.

ריבוי במאכלים בערב ט' באב

הרמ"א כותב סימן תקנ"ב סעיף ט' "ומנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה מנחה, ואח"כ מתפללין מנחה ואוכלים סעודה מפסקת". כלומר שהיו מתפללים מנחה מוקדם, ולפני כן אוכלים סעודה טובה, ואחר כך אוכלים סעודה מפסקת. ונהגו כך משום שרוצים להפסיק לאכול סעודה טובה. וכותב הרמ"א ס"ק י"א "ול"י טעם אחר מפני שבזמן בית שני היה יו"ט ת"ב והיה מרבין בסעודה, אף עכשיו לא זזו ממנה להיות לזכרון שיהפך ב"ב לישון ולשמחה, עיין בב"י סוף ס"י תקנ"ד". כלומר שיש עניין מיוחד להרבות בסעודה בערב ת"ב לפני מנחה. וכל זה כשחל בחול, אבל השנה יחול במוצאי שבת, שממילא יאכלו סעודה טובה כסעודת שלמה בשעת מלכותו, וכדלהלן.

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

דברים - תשס"א - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

בשו"ע ס"י תקנ"ג סעי' ג' כתוב: "ט" באב לילו כיומו לכל דבר, ובין השמשות שלו אסור כמו יום הכיפורים" בין השמשות זה משניה אחרי השקיעה. למרות שבין השמשות זה ספק, אעפ"כ אסור כי החמירו בו. ועיין בכה"ח ס"ק ט', ובמש"ב ס"ק ג' ובין השמשות שאסור היינו בכניסתו וביציאתו. והוסיף הרמ"א שם: "בחול נוהגים לחלוץ נעלים קודם שיאמרו ברכו, ואם הוא בשבת חולצים לאחר ברכו. מלבד ש"צ שחולץ קודם ברכו, רק יאמר תחילה המבדיל בן קודש לחול".

על רמ"א זה ישנם מספר פירושים: יש מי שאומר: שמדובר במקומות שמתפללים ביום חול ערבית מוקדם כמו בבגדאד, עיין למש"ב שם ס"ק ה' וגם בשבת היו מתפללים ערבית מוקדם. אך לא יתכן שאמרו על 'נהרות בבלי' ביום שבת.

פרוש שני והוא העיקר, שאין להראות סמני אבלות בשבת כלל ואף שמתחיל ערבית בזמנה אין לחלוץ הנעליים עד לאחר ברכו ולפי זה יש לקחת את נעלי ט"ב מיום שישי לבית הכנסת. ועיין שד"ח בפאת השדה מערכת בין המיצרים ס"י ב' אות י"ח שיש להחמיר בבין השמשות. אהנו נהגנו שכל שבת בבית הכנסת בערך כשעה לפני צאת השבת אומרים שיעור בהלכות עד צאת השבת. ולעיתים אהנו מאחרים עד אחרי צאת השבת. בשבת הקרובה השיעור יתקיים בשעה 16:00, כדי שבסיום השיעור יתפללו מנחה וילכו לביתם לאכול סעודה מפסקת כסעודת שלמה המלך בשעתו.

והמנהג הטוב הוא, שאדם יאכל סעודה שלישית בביתו ויסיים אותה עד השעה 19:40. ואחרי שעה זו ישב וילמד מה שמותר ללמוד כגון מדרש איכה וכדו' או שילך לנוח קימעה. ובשעה 20:20 יאמר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' ויכול לחלוץ נעלי שבת ולנעול נעלי ט"ב, וכן להחליף את בגדיו, מאחר וכבר יצאה השבת אליבא דכו"ע. ויתפלל ערבית בשעה: 20:35, ואם יבוא אליהו הנביא ויבשרנו את הגאולה נתפלל ערבית במנגינה של שמחה. וזו הדרך המומלצת, ועדיף מאשר להביא בע"ש את הנעלים לבית הכנסת. וכן ילמד אדם את אשתו לומר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' בזמן צאת השבת.

חיוב אשה בברכת מאורי האש

ישנה מחלוקת האם אשה חייבת לברך ברכת מאורי האש במוצאי שבת. יש מי שאומר: אשה לא חייבת. מאחר וזה מצות עשה שהזמן גרמא. הבעל יכול לברך לה, אבל היא לא יכולה לברך לעצמה. עיין בס"ס רצ"ו בבאור להלכה ד"ה לא יבדילו. והרב מש"ב מסתפק בזה, ולדעתו לא תברך. הרב פלאגי אומר: מאחר והאשה חייבת בישמור וזכור' ובהבדלה, על כן יכולה לברך ועיין לכה"ח ס"י רצ"ו ס"ק נ"ה.

הנ"מ בין הטעמים היא: לדעת המש"ב: האשה צריכה לבוא לבית הכנסת במוצאי שבת, ליל ט"ב, לשמוע ברכת 'מאורי האש', מאחר ולא יכולה לברך באופן עצמאי. אהנו הנהגנו בבית הכנסת שמיד לאחר תפילת י"ח בערבית של מוצאי שבת אנו אומרים קדוש לתקבל, ולאחריו מדיקים נר ומברכים ברכת מאורי האש, ומתחילים את הקינות. אנו פוסקים כדעה החולקת מאחר והמש"ב דעתו מסופקת, ועל כן אשה שלא יכולה לבוא לבית הכנסת יכולה לברך ברכת מאורי האש בביתה, אחרי צאת השבת בשעה 20:20.

שכח ולא הבדיל

הגמרא בפסחים דף ק"ו ע"ב, ק"ז ע"א אומרת: אדם שטעה ואכל בליל שבת ללא קידוש - יקדש כשזכור. לא נזכר כל הלילה - למחרת יקדש 'הגפן יברכת' אשר קדשנו במצוותיו וכו' בא"ה מקדש השבת". ואם טעם לפני הבדלה - דעת הגמרא למסקנה שמבדיל.

מה דינו של אדם שלא הבדיל במוצאי שבת? הגמרא אומרת דף ק"ו ע"א: "בני רבי חיאי אומרים שיכול להבדיל כל השבוע. אומרת הגמרא: מאי כל השבוע? עד יום רביעי. ודעת הרשב"ם: עד יום שלישי בערב יכול להבדיל ולברך 'המבדיל בין קודש לחול' אבל בלי נר ובלי בשמים עיין שם.

בשמחה רוקח ושי"ל ולכן לא ישב בסעודת חברים. ואם חל מילה באותו שבת יעשה הסעודה קודם מנחה כנ"ל. ולכאורה יש כאן שני הפכים, שהרי כששלמה המלך עשה את סעודתו בשעת מלכותו, לא היה יושב ועצב, אלא היו שם שירים ומזמורים, והיו יושבים אורחים רבים וחברים לרוב, ואם רגיל בכל סעודה שלישית לומר זמירות אם לא יאמר בשבת זאת, הרי זו אבלות בפרהסייה גדולה. המשנה ברורה אומר: סימן תקנב ס"ק כג' בספר בכור שור חולק ע"ז ודעתו דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חבריו ומידעו ומונע בשבת זו הוי"ל כאבלות פרהסיא. ולכו"ע מותר לאכול עם ב"ב ויכול לברך בזימון כיון שהוא שבת" וכ"כ כה"ח שם ס"ק ב"ן. כלומר, שמי שלא רגיל בסעודה שלישית להזמין חברים, לא יזמין בסעודה זאת, אבל מי שרגיל בכך או שרגיל לשיר לית לן בה ומותר. ואע"פ שכתב הבא"ח שם אות כ' שבסעודה המפסקת בחול לא ישבו שלושה לאכול יחד שלא יתחייבו בזימון, בסעודה שלישית בשבת זו אין להמנע ומותר לזמן ועיין לכה"ח שם ס"ק נ"א וס"ק נ"ב.

קבלת התענית בשבת סמוך לצום

הרגיל לאכול כל שבת בשעה 11:00, כך שיוכל לאכול מאכלי חלב בשעה 17:00. האם מותר לו השבת לאכול סעודה עם בשר כמו שכתוב בשו"ע על אף שאין לו רגילות לעשות כן כל שבת? וצריך לומר שכוונת השו"ע והפוסקים שאם רוצה למנוע ממנו בשר בגלל האבלות, זה טעות. אבל אם הוא צמחוני למשל, או שמזיק לו בשר, בודאי שאין בזה שום איסור, שלא עושה כן בגלל אבלות. ועל כן, אדם יכול לעשות כל מה שנוח לו בסעודה שלישית, ואם ירצה לאכול בשר יאכל בשר אף על פי שאינו רגיל בכך כל שבתות הקיץ. רק שידע דבר חשוב, והוא שאם קם להתפלל בנץ החמה, וגומר את התפלה בערך בשבע וחצי, ועד שחוזר הבן המתפלל במנין שני ב- 10:30 מותר להתנין, ובלבד שלא יהיה רעב, שאם הוא מרגיש שהוא רעב, אסור לו להתמין שכן יש בזה משום תענית בשבת. כמו כן השבת שהשקיעה בשעה 7:43 לערך, מותר לו לאכול עד 7:40. ורשאי להפסיק לפני זמן זה ולא לאכול, אבל לא לשם תענית.

האוכל בתשעה באב, נדבק בשרו של עשו

יש שס"ה מצות לא תעשה כנגד שס"ה ימים של השנה. והלא תעשה של לא תאכלו גיד הנשה, הוא הלאו - שמתייחס לפי חלוקת הלאום לימי השנה - שייך ליום תשעה באב. ולא בכדי הוא, אלא לומר שמי שאוכל בתשעה באב, כאילו שאוכל גיד הנשה שאז מתחבר עם השר של עשו שלחם עם יעקב. ועיין בפע"ח שער יוה"כ דף קמ"ה בעמוד ג' שכתב שם "והאוכל עוונותיו חקוקים על עצמותיו כי נהנו עצמותיו מכח הטומאה". ועיין בזה"ק פרשת וישלח דף ק"ע ע"ב. וגרמז' ש"ל לא יאכל בני ישראל את גיד הנשה" בראשית לב פסוק לג, א"ת - ראשי תיבות תשעה אב. ועיין שם בזה"ק באורך. ועיין בתענית דף ל' ע"ב ובילקוט שמעוני - יחזקאל רמז שע"ב שהביאו את הפסוק "ותהי עוונותם על עצמותם", לענין אכילה בט"ב ובערב ט"ב.

פעם אחת בט' באב הלכתי עם מו"ר ועט"ר ראש ישיבת פורת יוסף דודי הרה"ג רבי יהודה צדקה זצ"ל, לאדם עשיר בענין דחוף. ומצאנו שהוא יושב ליד שולחן ערוך. אמרתי לרבי יהודה צדקה בוא נחזור אחרה. והשיב לי רבי צדקה ע"ה אולי הוא חולה ולכן הוא אוכל. ואז פונה אלינו בעה"ב ואומר: איני יכול להציע לכם לאכול, ואני אוכל כי הרופא ציוה עלי לאכול. ואמרת לו א"כ תאכל בצינעא במטבח ולא בפרהסיא. אמר לי: אם מותר לי לאכול בט"ב אז אני אוכל כרגיל, והלא אתם יודעים את ההלכה שחולה מותר לו לאכול. אמרתי לו: א"כ תזכיר 'נחם' בברכת המזון. אמר לי: אם הייתי יודע שצריך לומר 'נחם', דבר שמכאיב לי כשאני קורא אותו, לא הייתי אוכל. ואז אמר "קחו את האוכל ממני, אני לא ממשיך לאכול" בענין 'נחם' בברכת המזון, עיין לרמ"א ס"י תקנ"ז סעי' א', ועיין לבא"ח שם אות כ"ז שאומרים 'נחם' רק אם אכל אחרי צמות היום. אמר לו הרב יהודה צדקה ע"ה אם הרופא אמר לך לאכול - תאכל, אבל בצער ולא בשמחה.

בין השמשות של ערב ט"ב

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

דברים - תשס"א - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

וכשיגדל יחשוב שכך הדין. ולדעה הראשונה אין לחוש מכיון שטי"ב לא חל תמיד ביום ראשון, ואינו שכיח ולכן מקילים בדבר זה, לתת לקטן. יש מי שאומר: שאין כלל הבדלה, לא במוצאי שבת ולא במוצאי ט"ב. שהרי בגמרא כתוב שבזמן שהיו עניים יבדיל בתפילה. או אדם שנמצא במקום מסויים ואין לו יין יכוון בתפילה בברכת 'אתה חוננתנו' שזה הבדלה. רמב"ן.

חולה לא יאכל עד שיבדיל
איש או אשה שמותר להם לאכול בטי"ב, צריכים לדעת שאסור להם לאכול בלי הבדלה. ועיי"כ חייבים לפני כן לעשות הבדלה. עיין כה"ח תקנ"ו ס"ק ט', ועיין ברכ"י שם ס"ק ג' ושערי תשובה ס"ק א'. כיצד עושים: י"א: שמיד במוצאי שבת מבדילין, אע"פ שאין להם צורך לאכול עד למחרת היום. ויש סוברים, וכן נוהגים: לפני שהם אוכלים, בין בלילה בין ביום - מבדילים. הדרך הטובה ביותר, שיכינו אשכול ענבים ויסחטו אותו ביום ט"ב ועל זה יבדילו. אם אין, יבדילו על בירה שחורה, ואם אין יבדילו על מיץ ענבים המוכן בבקבוקים. וחייבים לשתות שיעור רביעית, ולא רק טיפה או מלא לוגמיו, אלא שיעור ממש כדי שיוכלו לברך ברכה אחרונה. עיין שו"ע סי' ר"י, ואח"כ יאכלו.

חולה שעושה הבדלה בטי"ב באב לא יאמר את הפסוקים שאומרים קודם ההבדלה, מאחר והם פסוקים של שמחה, וכן אין ללמוד בטי"ב תורה שמשמחת את הלב.

אמירת ענוו
הספרדים נוהגים לומר כבר בליל ט"ב 'ענוו', בערבית בשחרית ומנחה. האשכנזים נוהגים שבלילה לא אומרים 'ענוו'. בבוקר רק הש"צ אומר 'ענוו'. ובמנחה גם הקהל אומר 'ענוו'. עיין בס"י תקנ"ז ובמשי"ב שם ס"ק ג', ובכה"ח ס"ק ה'.

אכילת בשר ב' באב
דעת השו"ע בס"י תקנ"ח: ביום י' לחודש אב אין לאכול לא אסור בשר עד הערב. לדעת הרמ"א יכול כבר לאכול מחצות היום. וז"ל השו"ע: "בטי"ב לעת ערב הציתו אש בהיכל ונשרף עד שקיעת החמה ביום עשירי ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי וביום עשירי". ומור"ם הוסיף וכתב: "ויש מחמירין עד חצות היום ולא יותר". ולכל הדעות: מותר להבדיל במוצאי ט"ב שחל ביום ראשון על היין.

מצוות עשה לבנות בית המקדש
ישנה מצוות עשה דאורייתא לבנות את בית המקדש. ואנו פוסקים שבת המקדש ירד מוכן מן השמים. אם זו מצוות עשה כיצד הקב"ה בונה אותו ולא אנחנו? אלא הקב"ה ג"כ חייב לבנות ביהמ"ק כי הוא רוצה ששכינה תהיה בנינו, והמשיח רוצה כבר לבוא ולגאול אותנו. אנחנו יודעים שכשהקב"ה ציוה את אברהם אבינו לעקוד את יצחק כתוב "וישכם אברהם בבוקר" - זריזים מקדימים למצוות. רבשי"ע "קדשנו במצוותיך" ציויתנו להיות זריזים מקדימים למצוות, אנא קיים זאת, ונשמע קולו של משיח, יבוא אליהו הנביא ויבשר את הגאולה. ויהי רצון שיהיה בעגלא ובזמן קריב ואמרנו אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!
שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

בגמרא בדין ק"ז כתוב: "אמר רבא הלכתא טעם מקדש, טעם מבדיל. ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת. מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו" ופירש"י ורשב"ם עד יום רביעי ולא עד בכלל. ואמימר אומר משמו של רבא: "מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו". היינו, שלפי לישנא קמא מותר להבדיל מברך הגפן, והמבדיל בין קודש וכו' עם שו"מ עד יום שלישי בערב. ולדעת לישנא בתרא רק עד יום ראשון בערב.

וכתבו התוס' שם שהלכה כמו לישנא קמא עד יום שלישי "ובתשעה באב שחל להיות במוצאי שבת נמי רגילין להבדיל אחר התענית וכן בסדר רב עמרם", היינו שהם מוכיחים שהלכה כלישנא קמא, ממה שמבדילין במוצאי ט"ב שהוא ליל שני בשבוע, ואם פוסקים כלישנא בתרא מותר רק ביום ראשון עד הערב ולא בליל שני.

כיצד היתה הגירסא של הרי"ף בגמרא.
והוסיף הרי"ף: "ולפיכך כשחל ט"ב במוצאי שבת אין מבדילים כלל". והטעם שבמוצאי שבת לא מבדילים כיון שלא שותים עיין להלן. ובמוצאי ט"ב לא מבדילים כי עבר יום אחד, והוסיף הרי"ף והביא מבעל הלכות גדולות אע"פ שלהבדלה אין תשלומים רק יום אחד בלבד, במוצאי ט"ב מותר להבדיל כשחל ליל ט"ב במוצאי שבת "מפני שאי אפשר להבדיל במוצאי שבת". והאריך הרי"ף להסביר שיטת בה"ג והוסיף וכתב שלדעת הרמב"ן בתורת אדם אם חל ט"ב במוצאי שבת בטל דין הבדלה, והטעם שבליל ט"ב א"א להבדיל כי אסור לשתות, ומאחר וא"א להבדיל אין חיוב להשלים. והוסיף שלדעתו עיקר ההבדלה בתפילה ורק כשהעשירו קבעו על הכוס עיין ברכות ל"ג ע"א ואח"כ נעשו עניים, וחזרו וקבעו בתפילה "וכיון שהבדלה על הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות אין לך עניות גדולה מתשעה באב שכל ישראל עניים מרודים הלכך לא מחייב בתשלומים" ועיין בשלטי גיבורים שם דף כ"ב ע"א סעי' ב'. ועיין ברא"ש מסכת תענית פרק ד' סימן מ' הסברות בענין הבדלה.

למעשה הרמב"ם בהלכות שבת פרק כ"ט הלכה ד', פסק כמו התוס' שמותר להבדיל עד יום שלישי. אולם בשו"ע סי' רצ"ט סעי' ו' פסק, וז"ל: "שכח ולא הבדיל במוצאי שבת מבדיל עד סוף יום ג'. וי"א שאינו מבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר, ודוקא בורא פרי הגפן והמבדיל בין קודש לחול, אבל על הנר ובשמים אינו מברך אלא במוצאי שבת. ויש מי שאומר דהא דקיימא לן טעם מבדיל הני מילי היכא דהבדיל במוצאי שבת, אבל אם לא הבדיל בלילה כיון שטעם, שוב אינו מבדיל".

היינו שסתם השו"ע כמו הסברא הראשונה, אבל מאחר ויש בזה מחלוקת א"כ אומרים סב"ל. וא"כ כיצד פוסקים? לדעת הרמ"א אין בעיה כי הוא פוסק כסברת הרמב"ם שהיא הסברא הראשונה שבשו"ע וכ"כ "והעיקר כסברא הראשונה". אבל עיין בכה"ח שם ס"ק כ"ו, ובא"ח ש"ש פרשת ויצא אות כ"ג שכתב "נאנס ולא הבדיל בליל מוצאי שבת, יש לו זמן להבדיל עד סוף היום השלישי ולא יברך אלא בפה"ג על היין וברכת המבדיל. מיהו ברכת המבדיל יאמר בלי שם ומלכות משום דאיכא פלוגתא בזה. ולכן כיון שעברה ליל מוצאי שבת ולא הבדיל על הכוס יאמר ברכת המבדיל בלי שם ומלכות ורק ירהר שם ומלכות בליבו".

היינו שפסקו כמו הגי' סברות שבשו"ע ולחומרא, עד סוף יום ג' יבדיל בלי שם ומלכות. ביום ראשון אם אכל לפני כן לא מבדיל אלא בלי שו"מ. ורק במוצאי שבת אם אכל מבדיל עם שו"מ, עיי"ש. ולפיכך צריכים לומר שמוצאי יום ט"ב שחל במוצאי שבת הדין שונה.

סיכום השיטות:

יש מי שאומר: תעשה הבדלה על יין ותתן לקטן לשתות.
יש מי שאומר: שהדרך הנ"ל תלמד את הקטן שמותר לשתות בטי"ב באב,

